

Narcís Oller

Visat núm. 7

(abril 2009)

par Joan Martori

Narcís Oller i Moragas (Valls, Alt Camp, 1846-Barcelona, 1930) és considerat el fundador de la novel·la moderna catalana, entre altres qüestions, pel tractament d'una temàtica nova amb una cosmovisió fins al moment inèdita.

Als tres anys d'edat es produí la mort del seu pare, un advocat d'ideologia progressista. Per la qual cosa anà a viure, juntament amb la seva mare i el seu germà petit —qui moriria al cap de quatre anys—, a la casa pairal dels Moragas, en la qual el seu oncle matern, també advocat, li va fer de tutor. Als disset anys es traslladà a la ciutat de Barcelona amb la intenció d'acabar els estudis de Batxillerat. Poc temps després inicià els estudis de Dret, que acabà tot introduint-se en la professió jurídica com a fiscal, de la mà del seu tutor que exercia a la ciutat de Tarragona. El 1873 tornà a Barcelona per ocupar la plaça de secretari de la Diputació de Barcelona, ciutat on sempre més hi residí —es casà, tingué quatre fills i exercí de procurador dels Tribunals—, que tant hauria d'influir en la seva carrera literària.

Com tants autors del seu temps, la seva formació literària es conformà a partir de la lectura dels clàssics i autors del romanticisme, francesos i espanyols. Ben aviat les seves inquietuds el portaren a formar part dels cenacles del catalanisme literari, en els quals la crítica més docta de la ciutat de Barcelona —especialment el seu cosí Josep Yxart i Joan Sardà— el posaren en contacte amb l'obra dels autors europeus més innovadors de l'època. Aquesta és la via que el portà a vincular-se cada cop amb més intensitat amb la institució dels Jocs Florals, un dels focus de producció i irradiació de la literatura catalana del moment.

París, ciutat que visità en diferents ocasions, a partir d'una primera estada amb motiu de l'Exposició Universal de 1878, esdevingué amb el temps un referent en la seva concepció de metròpoli avançada. Els seus articles publicats a la premsa sobre temàtica urbanística en són una mostra. Aquesta qüestió s'emmiralla també en el reflex i la crítica de la burgesia catalana de l'últim terç del segle XIX que trobem en gran part de la seva obra narrativa.

De la seva obra composta per contes i relats, novel·les curtes, a més de poesia, teatre i traduccions, cal destacar la seva producció novel·lística de més volada. La crítica especialitzada ha destacat tres etapes en la seva obra. Després de les primeres temptatives literàries en espanyol, diferents factors haurien influït en la seva obra posterior, escrita en català. Primerament, la seva relació amb el grup d'escriptors de La Renaixensa; de retruc, la seva vinculació amb la institució dels Jocs Florals i, finalment, el seu primer viatge a París. Un primer període comprèn del 1878 al 1892, en el qual Oller s'hi afirma com a novel·lista realista i naturalista. L'obra d'Oller hi evoluciona amb el referent dels models de la novel·la francesa. Per una banda, adopta solucions que vinculen la seva producció al realisme propugnat per Balzac. És en l'obra de l'autor de la *Comédie humaine* on caldria trobar el

sentit de totalitat que Oller amb el temps atorgà a la pròpia producció. Progressivament adoptà el model naturalista, tot aplicant a la seva obra les tècniques narratives i descriptives provinents del programa de Zola, però lluny d'assumir l'absoluta impassibilitat narrativa que havia propugnat l'escola. La seva adscripció al naturalisme sempre fou conscientment limitada per diferents qüestions imputables a la seva concepció estètica i ideològica. En aquesta etapa de plena maduresa s'hi agrupen diferents reculls de contes. A *Croquis del natural* (1879), l'autor evolucionà cap a fórmules que el distanciaven cada cop més del costumisme que havia actuat de llast en la immediata tradició narrativa. Hi afronta el tractament de la burgesia i la ciutat amb l'objectiu de reproduir la societat burgesa immersa en una dinàmica de constant transformació urbana. *Notes de color* (1883) i *De tots colors* (1888) són els altres dos títols dels posteriors reculls. Paral·lelament escriu novel·les en format breu i extenses. Publica una novel·la curta: *Sor Sancha* (1879), l'única ambientada en l'edat mitjana, i la narració *Isabel de Galceran* (1880), que actuarà de germen, com succeeix en altres novel·les seves, de *Vilaniu*. *La papallona* (1882) fou traduïda al francès per Albert Savine, qui aconseguí una carta-pròleg del mateix Zola per encapçalar la seva edició titulada *Le Papillon* (1885) i a l'espanyol per Felipe B. Navarro. Malgrat les distàncies que assenyala Zola respecte de l'obra d'Oller i que són atribuïbles a elements que formen part d'allò que en podríem anomenar personalitat pròpia de l'artista i, fonamentalment, al fet que es tracta d'una obra que no acaba de superar les convencions establertes per la tradició, aquest pròleg desencadenà la fama internacional d'Oller i el consagrà com a escriptor. *La bufetada* (1884), la seva darrera novel·la curta, va ser traduïda al francès, a l'alemany i a l'italià. *L'Escanyapobres* (1884), traduïda a l'espanyol i al francès, exhumada d'un cert arraconament de més de cinquanta anys, ha estat considerada per la crítica contemporània com una de les seves millors produccions, si atenem a les tècniques narratives i a la seva vigència. *Vilaniu* (1885), malgrat la seva accidentada recepció, constitueix una anàlisi de la moral social d'una vila de comarques en la qual l'enveja que s'expressa a través de la calúnnia vertebrava la seva trama. És *La febre d'or* (1890-1892), però, la seva novel·la més ambiciosa, l'obra que ha passat a ser considerada amb la categoria de clàssic de la narrativa realista del vuit-cents. Publicada en tres volums, és la novel·la d'una nova burgesia exultant en el marc de la Barcelona de la dècada dels anys vuitanta, que té com a exponent l'Exposició Universal de 1888.

Una segona etapa comprèn del 1893 fins al 1906. Durant aquest període l'autor duu una vida pública molt activa vinculada a importants institucions culturals catalanes. Oller viatja molt de resultes de les seves relacions amb escriptors de la literatura espanyola i francesa. La seva obra es decanta cap a un tractament formal cada cop més elaborat. Afronta com a tema les relacions humanes en l'estament burgès de Barcelona, alhora que duu a terme un tractament de la dimensió psicològica dels personatges més acurat, en part degut a la seva lectura de Turguénev i Tolstoi. Publica el recull de contes *Figura i paisatge* (1897), traduït a l'espanyol. En plena crisi de la novel·la en el panorama europeu, amb *La bogeria* (1899), que es traduí a l'espanyol, Oller afrontà una crítica en clau narrativa als fonaments deterministes del naturalisme. L'autor en un context crític pel que fa als models narratius provinents del realisme i el naturalisme, havia cercat noves orientacions per a la seva producció mitjançant una novel·la que significa un punt d'inflexió en la seva trajectòria. Trigà uns quants anys a publicar *Pilar Prim* (1906), la seva última novel·la, influenciada per la novel·la psicològica de Paul Bourget i el simbolisme que estaven posant en solfa els autors modernistes. Per a la crítica coetània aquesta novel·la semblava inaugurar una nova etapa en la producció d'Oller. La desconsideració de la seva obra per part de la nova fornada de noucentistes que dominava el panorama cultural català, es fonamentà, per una banda, en el decantament de la novel·la com a gènere en el nou programa cultural; i, per l'altra, en el bandejament d'una producció narrativa que, com la d'Oller, participava d'un model de llengua diferent al que s'estava adoptant. Malgrat les exigències que Oller s'havia autoimposat per tal de fer-se acceleradament amb un llenguatge narratiu fins aleshores inexistent. Aquests fets, però, irremeiablement acabaren per decidir el nostre autor de no escriure cap més novel·la.

Una tercera etapa, que aniria del 1907 fins al 1930, comprèn els període en què Oller centra el seu interès en el gènere teatral. A més d'aplegar la seva producció narrativa esparsa en els dos volums *Rurals i urbanes* (1916) i *Al llapis i a la ploma* (1918), Oller redacta les seves memòries. En el recull *Teatre d'aficionats: comedias i monolechs* (1900) hi havia inclòs diversos monòlegs propis, traduccions d'autors menors, publicades anteriorment, a més d'una comèdia de Turguénev; i una paròdia de *La intrusa* de Maurice Maeterlinck de factura pròpia, que havia estat estrenada uns anys abans. En els anys vuitanta del segle XIX ja havia traduït relats de D'Amicis, Daudet, Gozlan, Savine i Zola, tots ells vinculats amb més o menys intensitat al realisme. Seguint el seu eclecticisme, havia traduït també una novel·la menor de Benjamin Barbé, pseudònim d'Alexandre Dumas, fill. Del rus, per la via del francès havia traduït una comèdia i un recull de prosa poètica de Turguénev i peces narratives de Tolstoi. Ara, però, amb els antecedents esmentats, la continuïtat amb les tasques de traducció venien a compensar les seves frustracions com a novel·lista en un context gens procliu a la seva producció narrativa. Fins al 1913 continuava amb una dècada de dedicació a la traducció de textos teatrals amb l'objectiu d'incorporar obres universals al teatre català, coincidint amb l'afany d'obertura cap a Europa que, des de tombant de segle, havien endegat els modernistes. Si bé la trajectòria d'Oller com a traductor és força eclèctica quant a la tria d'autors, en el cas del teatre es pot establir una tendència més homogènia, vehiculada pels interessos de l'autor cap a la tradició realista europea. Tradueix, així, set textos de teatre italià: tres drames burgesos de Giuseppe Giacosa, un melodrama de Girolamo Rovetta i tres comèdies de Carlo Goldoni. A partir del 1911 i fins al 1913, Oller lliura a l'escena noves traduccions de la literatura russa. Tradueix Ostrovski i novament obres de Turguénev i Tolstoi. Posteriorment, el 1926, publicà una obra teatral pròpia titulada *Renyines d'enamorats*.

Entre els anys 1913 i 1918 Oller redactà les seves *Memòries literàries. Història dels meus llibres*, amb uns afegitons que introduí posteriorment, un imprescindible treball que documenta aspectes relacionats amb la trajectòria de l'autor i la seva producció literària contextualitzada. En un altre sentit, les seves memòries poden ser considerades com la justificació personal d'un escriptor, fonamentada en la significació històrica de la seva obra, que malda per eradicar la idea de fracàs que hagi pogut comportar el seu arraconament en el panorama literari dominat pels noucentistes. Es publicaren pòstumament, el 1960, a instàncies del fill de l'autor, feta excepció de l'últim capítol que va ser editat el 2001 amb el títol de *Memòries teatrals*.